

İSTİXANA ŞƏRAİTİNDƏ KOKOVİTDƏ BECƏRİLƏN POMİDOR VƏ XİYAR NÜMUNƏLƏRİNİN BİOKİMYƏVİ GÖSTƏRİCİLƏRƏ GÖRƏ QİYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

Fəxrəddin Ağayev, Zenfira Əliyeva, Tatyana Soluyanova

*Azərbaycan Respublikası Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin Tərəvəzçilik Elmi-Tədqiqat İnstitutu,
fexreddin.agazade24@gmail.com*

Keyfiyyətə görə pomidor və xiyar seleksiyasında bu tərəvəz bitkilərinin genotiplərinin biokimyəvi xarakteristikasının öyrənilməsi və biokimyəvi göstəricilərə görə ilkin donorların seçilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. 2016-2022-ci illərdə payız-qış və qış-yaz dövriyyələrində polikarbo-nat örtüklü istixanalarda kokovitdə becərilən 25 pomidor və 14 xiyar nümunələrində quru maddə, şəkərlər, ekstraktiv maddələr, nitratlar öyrənilmiş və bu göstəricilərə görə fərqlənən ilkin donorlar seçilmiş, gələcəkdə keyfiyyətə görə aparılacaq seleksiya üçün tövsiyə edilmişdir. Tədqiqat nəticə-sində aşkar edilmişdir ki, pomidor meyvələrində quru maddənin miqdarı 5,2-10,2%, şəkərlərin – 2,9-7,5%, ekstraktiv maddələrin – 3,5-8,2%, nitratların miqdarı isə 53,5-164,6 mq/kq intervalında dəyişir. Biokimyəvi göstəricilərin belə geniş diapazonda dəyişməsi öyrənilən nümunələr arasından gələcək seleksiya işi üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edə bilən 5 nümunə seçməyə imkan vermişdir. Həmin nümunələrə 296 (saf xətt), 341 (seçmə nümunə), 401 (Cerri), 417 (perspektiv sort) və 496 (Cerri) aid edilə bilər. Bu seçilən genotiplərin meyvələrində quru maddənin miqdarı 8,3-10,1% (nə-zarətə nisbətən 1,32-1,62 dəfə çox), şəkərlər 5,4-7,5% (müvafiq olaraq 1,54-2,14 dəfə çox), ekstraktiv maddələr 6,2-8,2% (1,48-1,95 dəfə çox), nitratların miqdarı isə 63,0-76,3 mq/kq (1,79-1,48 dəfə az) olmuşdur. Bundan başqa, öyrənilən pomidor nümunələri arasından toksik maddələrin – nitratla-rın ən az miqdarı ilə fərqlənən 393 (Matias sortundan seçmə) (53,5 mq/kq), 482 (Z 1000 F₁) (59,7 mq/kq) və 398 (First ladudan seçmə) (60,1 mq/kq) genotipləri seçilmişdir. Bu nümunələrdə toksik maddələrin miqdarı nəzarət sortu Şəlaləyə nisbətən müvafiq olaraq, 2,11, 1,89 və 1,88 dəfə azdır. Ümumiyyətlə, öyrənilən pomidor genotiplərinin meyvələrində nitratların miqdarı Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin bu tərəvəz üçün müəyyən etdiyi icazə verilən həddi aşmır (300 mq/kq).

Xiyar genotiplərinin meyvələri üzrə aparılan tədqiqatların nəticələri göstərmişdir ki, onlarda quru maddənin miqdarı 4,7-6,4%, şəkərlərin – 2,08-3,43%, ekstraktiv maddələrin – 3,40-4,77%, nit-ratların miqdarı isə 66,0-95,8 mq/kq arasında dəyişir. Məlumatlardan göründüyü kimi, xiyar mey-vələrində biokimyəvi göstəricilərin dəyişmə intervalı pomidor meyvələrinə nisbətən dardır. Lakin bununla belə, öyrənilən nümunələr arasından bu göstəricilərə görə fərqlənən 58 (F₁), 63 (saf xətt) və 16 (Bahar rayonlaşdırılmış sortu) nümunələri seçilmiş və gələcəkdə keyfiyyət üzrə aparılan se-leksiyada qiymətli donor kimi istifadə üçün tövsiyə olunmuşdur. Bu nümunələrdə quru maddə 5,5-6,4%, şəkərlər 2,65-3,43%, ekstraktiv maddələr 4,15-4,77%, nitratlar isə 66,0-95,8 mq/kq arasında tərəddüd etmişdir (istixana xiyarı üçün nitratların icazə verilən həddi 400 mq/kq-dır).